

TÜRK-İŞ
TÜRKİYE İŞÇİ SENDİKALARI
KONFEDERASYONU

ÇALIŞAN ÇOCUKLARIN
KORUNMASI ve
TÜRK-İŞ'İN FAALİYETLERİ

Özcan Karabulut

Eğitim Yayınları No. 6

1.31
R
99
60

TÜRK-İŞ

Türkiye İşçi Sendikaları

Konfederasyonu

TÜRK-İŞ
Bilgi Merkezi

ÇALIŞAN ÇOCUKLARIN KORUNMASI VE
TÜRK-İŞ'İN
FAALİYETLERİ

Özcan Karabulut

TÜRK-İŞ
Bilgi Merkezi

Eğitim Yayınları No.6

Tarih:.....

Demirbaş No:... *860*

Tasnif No: 3.3.1...31... KAR 1999

Bilgisayarda işlenmiştir

TÜRK-İŞ Eğitim Yayınları No. 6
Ankara,1999

TÜRK-İŞ Genel Merkezi
Genel Eğitim Sekreterliği
Bayındır Sok. No.10
Kızılay,Ankara

Özcan Karabulut
TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Bürosu Müdürü

Baskı:

DEMİRCİOĞLU MATBAACILIK
Telefon : (0.312) 433 3638
Telefax : (0.312) 434 1471
Yenişehir - Ankara

SUNUŞ

Çocuklar, ÷lkemizin ve halkımızın geleceğidir. Çocuklarını iyi yetiştiremeyen bir ulus, geleceğini yok ediyor demektir. 1970'li yılların sonlarından itibaren tüm dünyada esmekte olan küreselleşme rüzgarları, diğler ÷lkelerde olduğı gibi, ÷lkemizde de çocuk işçilik sorununun boyutlarının önemli ölçüde büyümesine neden olmuştur. Türkiye'de, bazı uzakdoğı ÷lkelerinde gör÷len **“köle çocuklar”** uygulaması yoktur. Ancak, gelir dağılımında giderek artan adaletsizlik, yaygınlaşan yoksullaşma, köyden kente hızlanan göçün yol açtığı ekonomik ve toplumsal sorunlar, kaçak işçiliğın artması, eve-iş-verme uygulamasının sistemli bir biçimde teşvik edilmesi gibi uygulamalara bağılı olarak, çalışma hayatına çekilen veya itilen çocuk

sayısı hızla artmaktadır. Büyük kentlerde artan biçimde çocukların sokaklarda çalışmaları ve yaşamaları da yaygınlaşmakta, bu ise eğitimden uzaklaşma, sevgiden ve ilgiden yoksun bırakılma, kötü alışkanlıkları kazanma, çocukların ihmal ve istismar edilmesi gibi dramatik sonuçları beraberinde getirmektedir.

Yürürlükteki yasalar bile açıkça çiğnenerek ve çocuklarımızın fiziksel ve ruhsal gelişme süreçlerine zarar verilerek, çocuk işçilik farklı alan ve işkollarında yaygınlaşmaktadır. TÜRK-İŞ yalnızca üyelerinin sorunlarıyla sınırlı bir sendikacılık anlayışını reddetmektedir. Ülkemizin ve halkımızın her türlü sorunu,

öncelikle TÜRK-İŞ'in sorunudur. Çocukların çalıştırılması, bu nedenle, faaliyetlerimizin önemli bir alanını oluşturmaktadır.

Yakın dönemde kabul edilen, 8 yıl kesintisiz zorunlu eğitim, etkili ve başarılı bir biçimde uygulanabilirse, çocuk işçiliğinin azaltılması ve uzun vadede tümüyle ortadan kaldırılması açısından olumlu etkiler yaratacaktır. Ancak bu konuda, toplumsal duyarlılığın yaratılmasından, yürürlükteki yasaların geliştirilmesi ve

sayısı hızla artmaktadır. Büyük kentlerde artan biçimde çocukların sokaklarda çalışmaları ve yaşamaları da yaygınlaşmakta, bu ise eğitimden uzaklaşma, sevgiden ve ilgiden yoksun bırakılma, kötü alışkanlıkları kazanma, çocukların ihmal ve istismar edilmesi gibi dramatik sonuçları beraberinde getirmektedir.

Yürürlükteki yasalar bile açıkça çiğnenerek ve çocuklarımızın fiziksel ve ruhsal gelişme süreçlerine zarar verilerek, çocuk işçilik farklı alan ve işkollarında yaygınlaşmaktadır. TÜRK-İŞ yalnızca üyelerinin sorunlarıyla sınırlı bir sendikacılık anlayışını reddetmektedir. Ülkemizin ve halkımızın her türlü sorunu,

öncelikle TÜRK-İŞ'in sorunudur. Çocukların çalıştırılması, bu nedenle, faaliyetlerimizin önemli bir alanını oluşturmaktadır.

Yakın dönemde kabul edilen, 8 yıl kesintisiz zorunlu eğitim, etkili ve başarılı bir biçimde uygulanabilirse, çocuk işçiliğinin azaltılması ve uzun vadede tümüyle ortadan kaldırılması açısından olumlu etkiler yaratacaktır. Ancak bu konuda, toplumsal duyarlılığın yaratılmasından, yürürlükteki yasaların geliştirilmesi ve

uygulanmasına, ailelerin bu konudaki anlayışlarının değiştirilmesinden ve ana-babaların eğitilmesinden, çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve diğer devlet birimlerinin iyi alıştırılmasına kadar çeşitli alanlarda yapılması gereken birçok iş vardır. TÜRK-İş'in bu alandaki çabaları, ancak toplumumuzun ve devletimizin diğer birimlerinin de katkılarıyla, amaçlanan sonuca ulaşılmasına hizmet edecektir.

Salih Kılıç
Genel Eğitim Sekreteri

eğitim hizmetlerinden ayrıcalıklı ve ağırlıklı olarak yararlanmaları gereken kimselerdir.

2. Çocukların Çalışma Nedenleri

Çocukların çalışma nedenleri, Türkiye'nin sosyal, ekonomik ve kültürel sorunlarıyla yakından ilgilidir. Gelişmekte olan bir ülke durumundaki ülkemizin, bugün, çözüm bekleyen temel sorunları vardır. Bunlar şu şekilde sıralanmaktadır:

-Gelir dağılımı çalışan kesim aleyhine adaletsiz ve dengesizdir,

-Enflasyon yüksek oranlarda olup, ücretleri önemli ölçülerde aşındırmaktadır,

-Asgari ücret yetersiz olup, dört kişilik bir ailenin zorunlu gıda harcamalarını karşılamaktan uzaktır,

-Sosyal güvenlik kapsamındaki nüfus yetersizdir,

-Hızlı nüfus artışı, toplam nüfus içindeki çocuk ve genç nüfusun ağırlığını artırmaktadır,

1. Çocuk Kimdir, Çalışan Çocuk Kime Denir?

Türkiye'nin de imzaladığı Birleşmiş Milletler'in Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi'nin 1. Maddesine göre 18 yaşına kadar her insan çocuktur. Sözleşme; tüm çocukların eşit olduğunu, sağlıklı ve yeterli beslenme hakkına sahip olduklarını, eğitim ve oyun oynama hakları bulunduğunu söylemekte, çocukların çalışmamaları, istismar edilmemeleri gerektiğine işaret etmektedir.

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından çocuk işgücü tanımında benimsenen yaş sınırı 15'tir. Bu yaşın altında olup, hayatını kazanmak veya aile bütçesine katkıda bulunmak amacıyla çalışan veya çalıştırılan çocuklara "çocuk işçi" ya da "çalışan çocuk" adı verilmektedir.

Çalışma nedenleri ve kendilerine verilen ad ne olursa olsun, fiziksel ve ruhsal gelişimlerini sağlayacak, zorunlu eğitim çağlarında, rüşt yaşını tamamlayamadan, kendilerini çalışma hayatının zor ve tehlikeli koşullarında bulan çocuklar, hukuki korumadan, sunulan sağlık ve

eğitim hizmetlerinden ayrıcalıklı ve ağırlıklı olarak yararlanmaları gereken kimselerdir.

2. Çocukların Çalışma Nedenleri

Çocukların çalışma nedenleri, Türkiye'nin sosyal, ekonomik ve kültürel sorunlarıyla yakından ilgilidir. Gelişmekte olan bir ülke durumundaki ülkemizin, bugün, çözüm bekleyen temel sorunları vardır. Bunlar şu şekilde sıralanmaktadır:

-Gelir dağılımı çalışan kesim aleyhine adaletsiz ve dengesizdir,

-Enflasyon yüksek oranlarda olup, ücretleri önemli ölçülerde aşındırmaktadır,

-Asgari ücret yetersiz olup, dört kişilik bir ailenin zorunlu gıda harcamalarını karşılamaktan uzaktır,

-Sosyal güvenlik kapsamındaki nüfus yetersizdir,

-Hızlı nüfus artışı, toplam nüfus içindeki çocuk ve genç nüfusun ağırlığını artırmaktadır,

-Bütçeden eğitim, sağlık vb. sosyal nitelikli kamu harcamalarına ayrılan paylar düşüktür,

-Bölgeler arasındaki gelişmişlik farkı, göç, işsizlik diğer olumsuz göstergelerdir.

Bu temel sorunlar, çocuk işçiliğinin çok boyutlu bir sorun olduğunu ortaya koymaktadır.

Devlet İstatistik Enstitüsü'nün araştırmasına göre, Türkiye'de 6-14 yaş grubu çalışan çocukların yüzde 68'i aile bütçesine katkıda bulunmak, yüzde 6'sı iş öğrenmek ve meslek sahibi olmak, yüzde 4'ü kendi ihtiyaçlarını karşılamak, yüzde 1'i ise diğer nedenlerle çalışmaktadırlar.

Hızlı nüfus artışı iç göçe ve çarpık kentleşmeye, dolayısıyla işsizlik ve gelir dağılımı problemlerine yol açmaktadır. Geliri yetersiz olan ailelerin çocukları küçük yaşlarda çalışmak zorunda kalmaktadırlar.

Eğitim kurumlarına olan güvensizlik de çocukların çalışmalarında önemli bir faktör olarak dikkat çekmektedir. 6-14 yaş grubundaki çocukların yüzde 27'si okula ilgi duymaması, öğretmenleriyle iyi geçinememesi, yüzde 15'i

okul masraflarının çok yüksek olması, yüzde 11'i ailesinin izin vermemesi, yüzde 9'u evişlerinde ailesine yardımcı olması, yüzde 4'ü uygun okulun olmaması nedenleriyle okula gitmemekte veya okulu yarıda bırakmaktadırlar.

Geleneksel yaşama biçimi çocukların kırsal alanlarda çalışmalarını zorunlu hale getirmektedir. Çocukların çalışmaları tarım kesimindeki aileler için hayati bir önem taşımaktadır.

Kente göç, kültürel farklılaşma, ailelerin öğrenim düzeyi vb. nedenlerle başta İstanbul olmak üzere, Ankara, İzmir, Adana, Bursa gibi büyük kentlerde çocukların bir bölümü küçük sanayide ve sokaklarda çalışmaktadırlar. Büyük kentlerde günün büyük bir bölümünü sokakta geçiren, sokakta yaşayan veya çalışan çocukların sayısı hızla artmaktadır.

Öte yandan, işverenlerin çeşitli nedenlerle çocuk işgücünü tercih etmeleri, çocukların çalıştırılmalarında diğer önemli bir faktördür. Bu nedenler, çocukların ucuz işgücünü oluşturmaları, çocukların bazı işler için uygun olmaları, çocukların haklarını arayamamaları olarak sıralanmaktadır.

-Bütçeden eğitim, sağlık vb. sosyal nitelikli kamu harcamalarına ayrılan paylar düşüktür,

-Bölgeler arasındaki gelişmişlik farkı, göç, işsizlik diğer olumsuz göstergelerdir.

Bu temel sorunlar, çocuk işçiliğinin çok boyutlu bir sorun olduğunu ortaya koymaktadır.

Devlet İstatistik Enstitüsü'nün araştırmasına göre, Türkiye'de 6-14 yaş grubu çalışan çocukların yüzde 68'i aile bütçesine katkıda bulunmak, yüzde 6'sı iş öğrenmek ve meslek sahibi olmak, yüzde 4'ü kendi ihtiyaçlarını karşılamak, yüzde 1'i ise diğer nedenlerle çalışmaktadırlar.

Hızlı nüfus artışı iç göçe ve çarpık kentleşmeye, dolayısıyla işsizlik ve gelir dağılımı problemlerine yol açmaktadır. Geliri yetersiz olan ailelerin çocukları küçük yaşlarda çalışmak zorunda kalmaktadırlar.

Eğitim kurumlarına olan güvensizlik de çocukların çalışmalarında önemli bir faktör olarak dikkat çekmektedir. 6-14 yaş grubundaki çocukların yüzde 27'si okula ilgi duymaması, öğretmenleriyle iyi geçinememesi, yüzde 15'i

okul masraflarının çok yüksek olması, yüzde 11'i ailesinin izin vermemesi, yüzde 9'u evişlerinde ailesine yardımcı olması, yüzde 4'ü uygun okulun olmaması nedenleriyle okula gitmemekte veya okulu yarıda bırakmaktadırlar.

Geleneksel yaşama biçimi çocukların kırsal alanlarda çalışmalarını zorunlu hale getirmektedir. Çocukların çalışmaları tarım kesimindeki aileler için hayati bir önem taşımaktadır.

Kente göç, kültürel farklılaşma, ailelerin öğrenim düzeyi vb. nedenlerle başta İstanbul olmak üzere, Ankara, İzmir, Adana, Bursa gibi büyük kentlerde çocukların bir bölümü küçük sanayide ve sokaklarda çalışmaktadırlar. Büyük kentlerde günün büyük bir bölümünü sokakta geçiren, sokakta yaşayan veya çalışan çocukların sayısı hızla artmaktadır.

Öte yandan, işverenlerin çeşitli nedenlerle çocuk işgücünü tercih etmeleri, çocukların çalıştırılmalarında diğer önemli bir faktördür. Bu nedenler, çocukların ucuz işgücünü oluşturmaları, çocukların bazı işler için uygun olmaları, çocukların haklarını arayamamaları olarak sıralanmaktadır.

3.Türkiye’de Çocukların Genel Durumu

Devlet İstatistik Enstitüsü’nün araştırmalarına göre, Türkiye’de ekonomik faaliyette bulunan 6-14 yaş grubundaki çocuklar sivil nüfusun yaklaşık yüzde 20’sini oluşturmaktadır. 6-14 yaş grubu çalışan çocuk nüfusu yaklaşık 12 milyon olup, bunun 1 milyon üzerindeki bölümü çalışmaktadır. 6-19 yaş grubu çocuk veya genç nüfus yaklaşık 19 milyon olup, bu nüfusun ise yaklaşık 4 milyonu çalışmaktadır.

Başka bir ifadeyle, Türkiye’de çalışan her 100 kişiden 5’i 6-14 yaş grubu çalışan çocuklar, her 100 kişiden 14’ü 15-19 yaş grubu gençler, her 100 kişiden 18’i 6-19 yaş grubu çalışan çocuklar veya gençlerdir.

Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından yapılan araştırmanın diğer sonuçları şu şekilde özetlenmektedir:

-6-14 yaş grubu çocuk nüfusun yüzde 32’si işyerlerinde ve ev işlerinde çalışan çocuklardır,

-Erkeklere oranla kadınların çalışma oranı daha yüksektir,

-Toplam çalışan çocuklar içinde ev işlerinde çalışan çocukların oranı yüksektir,

-Ekonomik işlerde çalışan çocukların yüzde 77'si tarım, yüzde 11'i sanayi, yüzde 7'si hizmetler ve yüzde 5'i ticaret sektöründe çalışmaktadır,

-Kentlerde çalışan çocukların yüzde 40'ı sanayi, yüzde 26'sı hizmetler, yüzde 22'si ticaret ve yüzde 12'si ise tarım sektöründe çalışmaktadır,

-Türkiye genelinde ekonomik faaliyette bulunan çocukların yüzde 79'u ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır,

-Çalışan çocukların yüzde 95'i 1-9 işçi çalıştıran işyerlerinde çalışmaktadır,

-Çocukların çalıştıkları işyerlerinin yüzde 83'ü herhangi bir yere kayıtlı değildir. Mesleki bir derneğe kayıtlı olan işyerlerinin oranı yüzde 10, ticaret odasına kayıtlı olanların oranı yüzde 5, durumu bilinmeyenlerin oranı ise yüzde 2'dir. Tarım sektöründeki işyerlerinin neredeyse tamamının herhangi bir yere kayıdı bulunmamaktadır,

3.Türkiye’de Çocukların Genel Durumu

Devlet İstatistik Enstitüsü’nün araştırmasına göre, Türkiye’de ekonomik faaliyette bulunan 6-14 yaş grubundaki çocuklar sivil nüfusun yaklaşık yüzde 20’sini oluşturmaktadır. 6-14 yaş grubu çalışan çocuk nüfusu yaklaşık 12 milyon olup, bunun 1 milyon üzerindeki bölümü çalışmaktadır. 6-19 yaş grubu çocuk veya genç nüfus yaklaşık 19 milyon olup, bu nüfusun ise yaklaşık 4 milyonu çalışmaktadır.

Başka bir ifadeyle, Türkiye’de çalışan her 100 kişiden 5’i 6-14 yaş grubu çalışan çocuklar, her 100 kişiden 14’ü 15-19 yaş grubu gençler, her 100 kişiden 18’i 6-19 yaş grubu çalışan çocuklar veya gençlerdir.

Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından yapılan araştırmanın diğer sonuçları şu şekilde özetlenmektedir:

-6-14 yaş grubu çocuk nüfusun yüzde 32’si işyerlerinde ve ev işlerinde çalışan çocuklardır,

-Erkeklerle oranla kadınların çalışma oranı daha yüksektir,

-Toplam çalışan çocuklar içinde ev işlerinde çalışan çocukların oranı yüksektir,

-Ekonomik işlerde çalışan çocukların yüzde 77'si tarım, yüzde 11'i sanayi, yüzde 7'si hizmetler ve yüzde 5'i ticaret sektöründe çalışmaktadır,

-Kentlerde çalışan çocukların yüzde 40'ı sanayi, yüzde 26'sı hizmetler, yüzde 22'si ticaret ve yüzde 12'si ise tarım sektöründe çalışmaktadır,

-Türkiye genelinde ekonomik faaliyette bulunan çocukların yüzde 79'u ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır,

-Çalışan çocukların yüzde 95'i 1-9 işçi çalıştıran işyerlerinde çalışmaktadır,

-Çocukların çalıştıkları işyerlerinin yüzde 83'ü herhangi bir yere kayıtlı değildir. Mesleki bir derneğe kayıtlı olan işyerlerinin oranı yüzde 10, ticaret odasına kayıtlı olanların oranı yüzde 5, durumu bilinmeyenlerin oranı ise yüzde 2'dir. Tarım sektöründeki işyerlerinin neredeyse tamamının herhangi bir yere kayıtlı bulunmamaktadır,

3.Türkiye’de Çocukların Genel Durumu

Devlet İstatistik Enstitüsü’nün araştırmasına göre, Türkiye’de ekonomik faaliyette bulunan 6-14 yaş grubundaki çocuklar sivil nüfusun yaklaşık yüzde 20’sini oluşturmaktadır. 6-14 yaş grubu çalışan çocuk nüfusu yaklaşık 12 milyon olup, bunun 1 milyon üzerindeki bölümü çalışmaktadır. 6-19 yaş grubu çocuk veya genç nüfus yaklaşık 19 milyon olup, bu nüfusun ise yaklaşık 4 milyonu çalışmaktadır.

Başka bir ifadeyle, Türkiye’de çalışan her 100 kişiden 5’i 6-14 yaş grubu çalışan çocuklar, her 100 kişiden 14’ü 15-19 yaş grubu gençler, her 100 kişiden 18’i 6-19 yaş grubu çalışan çocuklar veya gençlerdir.

Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından yapılan araştırmanın diğer sonuçları şu şekilde özetlenmektedir:

-6-14 yaş grubu çocuk nüfusun yüzde 32’si işyerlerinde ve ev işlerinde çalışan çocuklardır,

-Erkeklerle oranla kadınların çalışma oranı daha yüksektir,

-Toplam çalışan çocuklar içinde ev işlerinde çalışan çocukların oranı yüksektir,

-Ekonomik işlerde çalışan çocukların yüzde 77'si tarım, yüzde 11'i sanayi, yüzde 7'si hizmetler ve yüzde 5'i ticaret sektöründe çalışmaktadır,

-Kentlerde çalışan çocukların yüzde 40'ı sanayi, yüzde 26'sı hizmetler, yüzde 22'si ticaret ve yüzde 12'si ise tarım sektöründe çalışmaktadır,

-Türkiye genelinde ekonomik faaliyette bulunan çocukların yüzde 79'u ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır,

-Çalışan çocukların yüzde 95'i 1-9 işçi çalıştıran işyerlerinde çalışmaktadır,

-Çocukların çalıştıkları işyerlerinin yüzde 83'ü herhangi bir yere kayıtlı değildir. Mesleki bir derneğe kayıtlı olan işyerlerinin oranı yüzde 10, ticaret odasına kayıtlı olanların oranı yüzde 5, durumu bilinemeyenlerin oranı ise yüzde 2'dir. Tarım sektöründeki işyerlerinin neredeyse tamamının herhangi bir yere kayıdı bulunmamaktadır,

-Çalışan çocukların yüzde 78'i haftada 40 saatin üzerinde çalışmaktadırlar,

-*Ekonomik işlerde çalışan çocukların yüzde 96'sının aile nüfusu 4 kişiden fazladır,*

-Çalışan çocukların aile reislerinin yüzde 65'i ilkokul mezunu, yüzde 31'i ise okuryazar olmayanlar veya okuryazar olup bir okul bitiremeyenlerdir,

-Gelir elde eden çocukların yüzde 88'inin aylık geliri asgari ücretin altındadır,

-*Çalışan çocukların yüzde 61'i gelirin tamamını, yüzde 25'i ise gelirin bir kısmını ailesine vermektedir.*

3. Çocukların Çalıştıkları Yerler ve Çalışma Koşulları

Çocuklar genellikle küçük sanayide, kayıtdışı sektörde, esnaf ve sanatkarlar yanında, tarımsal alanda, evlerde ve sokaklarda çalışmaktadırlar. Çocukların çalışmaları tam gün ya da okuldışı zamanlarda gerçekleşmektedir.

Çalıştıkları sektörler ve çalışma şekilleri ne olursa olsun, çocuklar çalışma hayatının ortak risk ve tehlikeleriyle karşı karşıya kalmaktadırlar. Çalışılan ortam, yapılan işler çocukların yaşlarına uygun olmayıp, ruhsal ve fiziksel sağlıklarını tehdit etmektedir.

Çocukların istismarı kendini şu şekillerde göstermektedir: Çocuklar çocukluklarını yaşayacakları, eğitim görecekları yaşlarda bu haklarından yoksun kalmakta, bunun yanında ekonomik sömürü, kötü koşullarda çalışma nedeniyle sağlık sorunları yaşamaktadırlar. Cinsel istismar da söz konusu olabilmektedir.

Kayıtdışı sektörde çalışanlar, çalışan çocuklar, kadınlar ve gençler sigortasız ve sendikasız çalışmaktadırlar.

Sosyal Sigortalar Kurumu'nun istatistiklerine göre, iş kazalarının yüzde 41'i 1-3 sigortalı işçi çalıştıran küçük işyerlerinde, yüzde 55'i ise 10'dan az sigortalı işçi çalıştıran küçük işyerlerinde gerçekleşmiştir. 14 yaşından küçük 143, 15-19 yaş grubundan 4.257 kişi iş kazası geçirmiş ya da meslek hastalıklarına yakalanmıştır. Küçük işyerlerinde sigortasız çalışan çocuk ve yetişkin işçilerle ilgili bilgilere ulaşılamadığı göz önüne alınırsa, iş kazaları ve

-Çalışan çocukların yüzde 78'i haftada 40 saatin üzerinde çalışmaktadırlar,

-*Ekonomik işlerde çalışan çocukların yüzde 96'sının aile nüfusu 4 kişiden fazladır,*

-Çalışan çocukların aile reislerinin yüzde 65'i ilkokul mezunu, yüzde 31'i ise okuryazar olmayanlar veya okuryazar olup bir okul bitiremeyenlerdir,

-Gelir elde eden çocukların yüzde 88'inin aylık geliri asgari ücretin altındadır,

-Çalışan çocukların yüzde 61'i gelirin tamamını, yüzde 25'i ise gelirin bir kısmını ailesine vermektedir.

3. Çocukların Çalıştıkları Yerler ve Çalışma Koşulları

Çocuklar genellikle küçük sanayide, kayıtdışı sektörde, esnaf ve sanatkarlar yanında, tarımsal alanda, evlerde ve sokaklarda çalışmaktadırlar. Çocukların çalışmaları tam gün ya da okuldışı zamanlarda gerçekleşmektedir.

Çalıştıkları sektörler ve çalışma şekilleri ne olursa olsun, çocuklar çalışma hayatının ortak risk ve tehlikeleriyle karşı karşıya kalmaktadırlar. Çalışılan ortam, yapılan işler çocukların yaşlarına uygun olmayıp, ruhsal ve fiziksel sağlıklarını tehdit etmektedir.

Çocukların istismarı kendini şu şekillerde göstermektedir: Çocuklar çocukluklarını yaşayacakları, eğitim görecekleleri yaşlarda bu haklarından yoksun kalmakta, bunun yanında ekonomik sömürü, kötü koşullarda çalışma nedeniyle sağlık sorunları yaşamaktadırlar. Cinsel istismar da söz konusu olabilmektedir.

Kayıtdışı sektörde çalışanlar, çalışan çocuklar, kadınlar ve gençler sigortasız ve sendikasız çalışmaktadırlar.

Sosyal Sigortalar Kurumu'nun istatistiklerine göre, iş kazalarının yüzde 41'i 1-3 sigortalı işçi çalıştıran küçük işyerlerinde, yüzde 55'i ise 10'dan az sigortalı işçi çalıştıran küçük işyerlerinde gerçekleşmiştir. 14 yaşından küçük 143, 15-19 yaş grubundan 4.257 kişi iş kazası geçirmiş ya da meslek hastalıklarına yakalanmıştır. Küçük işyerlerinde sigortasız çalışan çocuk ve yetişkin işçilerle ilgili bilgilere ulaşamadığı göz önüne alınırsa, iş kazaları ve

meslek hastalıklarının gerçek oranlarının ve sayılarının daha yüksek olduğu söylenebilir.

Küçük atölyelerde çırak olarak çalışan çocukların çok küçük bir bölümü çıraklık okullarına devam edebilmektedir. Bir araştırmaya göre, çalışan çocukların yüzde 82'sinin Çıraklık ve Mesleki Eğitim kanunu kapsamında olmasına rağmen yalnızca yüzde 25'i çıraklık okulluna gidebilmektedir.

Küçük işyerlerinde çırak olarak çalışan çocuklardan çıraklık okuluna gidebilenler şanslı grubu oluşturmaktadır. Bunların sayısı 230 bindir. Çıraklık Eğitim Merkezlerine devam eden çocuklar, 3308 Sayılı Çıraklık ve Mesleki Eğitim Kanunu gereğince haftada 1 gün eğitim görmekte, diğer günlerde işyerlerinde çalışmaktadırlar. Çıraklar da sağlık ve güvenlik riskleriyle karşı karşıyadırlar. Yetişkin işçilerle aynı koşullarda çalışan çocuklar yetişkin işçilere göre daha korumasızdırlar. Risklerin tümü değerlendirildiğinde, çocukların yüzde 25'i, yetişkin işçilerin ise yüzde 15'i bu riskler karşısında tümüyle korumasızdırlar.

Çocuklar çıraklık eğitimine çıraklık sözleşmesiyle başlamaları gerekirken, çoğunlukla buna uyulmadığı, periyodik sağlık muayenesi yapılmadığı, bir ay ücretli izin

haklarından yararlanamadıkları, yasal çalışma sürelerinden daha uzun sürelerle çalıştırıldıkları görülmektedir.

Küçük işyerlerinde çalışan çocukların yalnızca yüzde 34'ü çıraklık okullarına gidebilmekte ve bunların yalnızca yüzde 17'si sigortalı olarak çalışmaktadır.

TÜRK-İŞ'in İstanbul'da deri işkolunda yaptığı araştırmanın sonuçlarına göre, işkolunda mekansal organizasyon olmadığı, çalışanların ve çalışan çocukların sosyal güvenlik haklarından yararlanamadıkları, sağlıklı çalışma koşullarının oluşmadığı görülmektedir.

TÜRK-İŞ'in Ankara'da ağaç ve metal işkolunda yaptığı araştırmanın sonuçları şöyledir: Çocuklar ilgi, yetenek, fiziksel ve ruhsal durumlarına göre işe yerleştirilmemektedir. Riskli ve tehlikeli ortamlarda günde 10 saatin üzerinde çalışmaktadırlar. Yetersiz ücret almaktadırlar. Sosyal güvenlik haklarından yararlanamamaktadırlar.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın 7 alt işkolunda, 25 ilde gerçekleştirilen araştırmasının sonuçları, çocukların üretim için yeterli altyapısı olmayan, koruyucusuz

makinelerin, tezgahların, aletlerin, parlayıcı, patlayıcı, zararlı ve tehlikeli maddelerin kullanıldığı işyerlerinde, yaşına, bedensel ve akılsal gelişimlerine, bilgi ve beceri düzeylerine uygun olmayan işlerde, çok düşük ücretlerle, her türlü korumadan yoksun olarak, gün boyu çalıştırılmakta olduklarını göstermektedir.

Çocukların uzun süre çalışmaları başlı başına bir risk oluşturmaktadır. Uzun süre çalışmalar iş kazası ve meslek hastalıkları riskini artıran bir faktör durumundadır. Çalışma ortamlarında uzun süreli çalışmalar nedeniyle yorulma, fiziksel ve zihinsel yüklenme ve bunlara bağlı olarak kazalara uğrama, hastalıklara yakalanma riski artmaktadır. İş Kanununa göre çalışma süresi haftada 45 saat iken, bunun üzerinde bir çalışma gerçekleştiğini yapılan araştırmalar ortaya koymaktadır.

Sokaklarda çalışan çocuklar, sakız, su, balon, simit satıp, ayakkabı boyayıp, hamallık, çöp toplayıcılığı, çiçek satıcılığı gibi işler yapmakta, sık sık iş değiştirmektedirler.

Sokakta çalışan çocuklar uzun süre çalışmakta, bir bölümü asgari ücretin üzerinde de olsa genellikle az para kazanmakta, yetersiz

beslenmekte, ağır yük taşımakta, çeşitli kazalara uğramaktadırlar.

Sokakta çalışan çocukların bulundukları ortamlar çocuklar için tehlikeli olmaktadır. Çocuklar fiziksel ve cinsel istismara açık ortam ve koşullarda çalışmaktadırlar. Sokakta çalışan çocuklar zabıta ve polislerle sık sık karşı karşıya gelmekte, farklı kişilerden fena muamele görmekte, sokak çetelerine girmekte, zararlı maddelere alışabilmektedirler.

Sokakların tehlikeli ortamlarında çalışan çocuklar okulu terk etmek zorunda kalmakta, aileleriyle sorunları arttığında evden kaçmakta, zamanların büyük bölümlerini sokakta geçirmektedirler. Ailesi ve okuluyla ilişkisi kesilerek sokak çocuğu olmaya aday önemli sayıda çalışan çocuğun olduğunu bu alanda yapılan araştırmalar ortaya koymaktadır.

Sokakta çalışan, yaşayan çocukların sorunları en önemli sorunlardan olup, son yıllarda büyük kentlerde yaşanan trajik olaylar sorunun tehlikeli boyutlarına işaret etmektedir.

4. Çalışan Çocuklara İlişkin Hukuki Durum

Anayasanın 50. Maddesi, kimsenin yaşına uygun olmayan bir işte çalıştırılmayacağını ve küçüklerin çalışma koşulları bakımından özel olarak korunmalarını kabul etmektedir.

1475 sayılı İş Kanunu, 1593 sayılı Umumi Hıfzısıhha Kanunu, 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu, 3308 sayılı Çıraklık ve Mesleki Eğitim Kanunu ve bu yasalarla ilgili çeşitli tüzük ve yönetmeliklerde çalışan çocukları koruyucu hükümlere yer verilmiştir.

Bu yasa, tüzük ve yönetmeliklerle çalışan çocukların ve gençlerin korunması şu başlıklar altında toplanmaktadır:

-Belli yaştan küçük çocuklara ilişkin ağır ve tehlikeli işler,

-Yeraltındaki işlerde çalıştırma yasağı,

-Çalışma koşullarına ilişkin sınırlamalar ve yasaklar (iş sürelerinin sınırlanması, dinlenmelerinin sağlanması, ücret yönünden korunması vb.),

-Sağlık muayenelerinden geçirilmeleri,

-Öğrenimlerinin dikkate alınması.

Uluslararası Çalışma Örgütü, çalışan çocukları koruyucu nitelikte pek çok Sözleşme ve tavsiye kararını kabul etmiştir. Türkiye en son, asgari çalışma yaşını 15 olarak kabul eden ILO'nun 138 sayılı Sözleşmesini onaylamış, ancak sözleşme ulusal mevzuata henüz yansıtılmamıştır.

Avrupa Sosyal Şartı'nın 7. Maddesi, çocukların ve gençlerin korunma hakkının etkin bir biçimde kullanılmasına yer vermiştir.

Birleşmiş Milletler'in Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi Türkiye tarafından imzalanmıştır. Sözleşmenin bazı maddelerine göre, devlet, her çocuğun sağlık ve eğitim haklarından yararlanması için gerekli önlemleri almakla görevlidir.

Görüldüğü gibi, çocukların ve gençlerin korunmalarında yasal düzenlemeler yapılırken uluslararası sözleşmelerden ve tavsiye kararlarından da yararlanılmaktadır. Ancak, Türkiye birçok Sözleşmeyi onaylamasına rağmen çocukların ve gençlerin korunmasında ağır ihmaller görülmektedir. Öncelikle, halen

varolan yasalarda, çocukların işe başlama yaşı, çeşitli sektörlerde ve alanlarda korunmaları bakımından farklılıklar bulunmaktadır. Bir önemli eksiklik de, tarım kesiminde çalışan çocukların ve yetişkin işçilerin İş Kanunu kapsamı dışında bırakılmalarıdır. Aynı şekilde, sokakta ve ev işlerinde çalışan çocuklar da yasaların koruyucu hükümlerinden yararlanamamaktadırlar.

Özetle, tarımda, sokakta, kayıtdışı işlerde çalışan çocuklar çeşitli risklere rağmen tümüyle korumasız durumdadırlar.

5. TÜRK-İŞ'in Çocuk İşçiliğine Yaklaşımı

İşçi sendikaları genel olarak, üyelerinin ekonomik, sosyal ve kültürel hakları, işçi hak ve özgürlüklerinin korunması, geliştirilmesi için mücadele eden kuruluşlardır. Sendikalar konumları ve işlevleri gereği, toplumsal sorunlarla yakından ilgili kuruluşlar olup, dünyadaki ve ülkemizdeki gelişmelere bağlı olarak görüş ve yaklaşımlarını kamuoyuna açıklayan, çeşitli sorunlar karşısında alternatifler sunan, toplumsal süreçlere müdahale eden toplumsal baskı gruplarıdır aynı zamanda. Böylesi konum ve işlev, işçi

sendikalarının ilgi, görev ve sorumluluk alanlarını sürekli olarak genişletmektedir.

Bu görüş çerçevesinde, günümüzde, çalışan çocukların sorunlarının çözümünde sendikalara büyük görev düşmekte, çocuk işçiliğine karşı etkili mücadelede sendikaların aktif rol oynamaları önem kazanmaktadır.

TÜRK-İŞ bu düşünceden hareketle, genç işçiler konusunda sürdürmekte olduğu çalışmalara çalışan çocuklar konusunu da dahil ederek, çalışan çocukların çalışma koşullarının iyileştirilmesi, giderek çocukların çalışma hayatından eğitime kaydırılması yönünde çalışmalarını yoğunlaştırmıştır.

TÜRK-İŞ'in son dönem genel kurullarında üzerinde durulan ve tartışılan hususlardan birisi de, sendikaların kendi üyeleri dışındaki kesimlerle, ülkenin ve tüm halkın sorunlarıyla aktif biçimde ilgilenmeleri hususu olmuştur. Nitekim, TÜRK-İŞ 17. Genel Kurulu'nda, Konfederasyonun çalışan çocuklar konusundaki çalışmalarını yaygınlaştırarak sürdürülmesi yönünde karar alınmıştır.

TÜRK-İŞ, toplumsal bir baskı grubu olarak, uygulanmakta olan sosyo-ekonomik politikaların

aktif izleyicisi, alternatif politikaların üreticisi ve yeni projelerin uygulayıcısı olup, bu rolün gerektirdiklerini yerine getirmeye çalışmaktadır.

TÜRK-İŞ, çalışan çocukların çalışma koşullarının iyileştirilmesi, giderek çocuk işçiliğinin sona erdirilmesine yönelik her girişimin, ülkenin temel sorunlarının çözümü yönünde atılmış bir adım olarak görmektedir. Aynı biçimde, ekonomik ve sosyal durumun iyileştirilmesine yönelik her girişimin çalışan çocukların çalışma koşullarını iyileştireceğini, çocuk işçiliğinin sona erdirilmesi ulusal ve uluslararası programına katkıda bulunacağına inanmaktadır.

6. TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Bürosu'nun Kurulması

Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Uluslararası Programı (IPEC) çerçevesinde, Uluslararası Çalışma Örgütü ile TÜRK-İŞ tarafından 11 Ağustos 1993 tarihinde bir protokol imzalanmış, bu protokol ile TÜRK-İŞ, kısa vadede çalışan çocukların çalışma koşullarını iyileştirmek, uzun vadede çocuk işçiliğini ortadan kaldırmak, çocuk işçiliğiyle mücadele etmek için çeşitli projeler geliştirmeye başlamıştır.

1 Kasım 1993 tarihinde Konfederasyon Genel Merkezi'nde kurulan TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Bürosu, faaliyetlerinde şu temel ilkeleri benimsenmiştir.

-Çalışan çocukların sorunları ve bu sorunların yerel, ulusal, uluslar arası düzeylerdeki önemi hakkında bilincin artırılması, çözüm yollarının bulunması,

-Türkiye'deki yasalarla uluslar arası yasaların karşılaştırılması, siyasal iktidarlara alternatif politikaların, programların ve pratik önlemlerin sunulması,

-Çocuk çalıştırılmasına karşı sendikaların faaliyet programı geliştirip uygulamaları,

-Çocuk çalıştırılmasına karşı sendikaların faaliyet programı geliştirip uygulamaları,

-Bu amaçlar çerçevesinde, TÜRK-İŞ'e üye sendikalarda çocuklarla ilgili birimlerin kurulmasına ve kurumsallaşmasına yardımcı olunması,

-Orta ve uzun vadede çocukların çalışmalarını ortadan kaldıracak program ve mücadeleye katkı sağlanmasıdır.

7. TÜRK-İŞ'in Çalışan Çocuklar Konusundaki Faaliyetleri

7.1.Çalışan Çocuklar Konusunda İşçi Sendikalarının Faaliyetlerinin Artırılması

TÜRK-İŞ, 01.11.1993-05.11.1994 döneminde, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün "Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Uluslararası Programı" (IPEC) çerçevesinde, "Çalışan Çocuklar Konusunda İşçi Sendikalarının Faaliyetlerinin Artırılması" projesini başlattı.

15 yaşın altındaki çocukların aile bütçelerine katkıda bulunmak için işgücü piyasasına girmek zorunda kaldıklarının, çocukların ruhsal ve fiziksel gelişimleriyle yapılması gereken işler ve çalışma koşullarının uygun olmadığı, çocukların çalışmaya başlama yaşlarının mevcut yasalarla çeliştiğinin belirtildiği projenin öncelikli amaçları şu şekilde sıralanmıştır:

-Çocuk emeği kullanımı, çalışma koşulları ve istismar biçimleri konusunda sendika üyelerinin duyarlılıkları artırılmalıdır,

-Konuyla ilgili kurum ve kuruluşların, gönüllü kuruluşların dikkati çekilmelidir,

-Toplumun bilinç düzeyi yükseltilmeli, kamuoyu aydınlatılmalıdır,

-Sendikaların duyarlıklarının artırılıp, kapasiteleri geliştirilerek, çocuk emeğinin istismarının önlenmesi için platform oluşturulmalıdır,

-Çalışan çocuklara ilişkin ulusal mevzuat, uluslararası standartlar dikkate alınarak değiştirilmelidir.

TÜRK-İŞ'in bu dönemde gerçekleştirdiği faaliyetler şunlar olmuştur:

-“Sendikalar ve Çalışan Çocuklar Durum Belirlemesi Grup Çalışması ve Eğitim Semineri” (22 Aralık 1993, Sapanca)

-“Çalışan Çocukların Sorunları ve Çözüm Yolları Eğitim Semineri” (3 Mayıs 1994, Ankara)

-“Ankara’da Ağaç ve Metal Sanayinde Bir Alan Araştırması Grup Çalışması” (27 Mayıs 1994, Ankara)

-“Sendikalar ve Çalışan Çocuklar Ulusal Semineri” (10 Ekim 1994, İstanbul)

TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Bürosu'nun kurulmasıyla birlikte çalışma planı hazırlanmış, çalışmalar bir takvime bağlanarak uygulamaya geçirilmiştir. İlk çalışma, işçi sendikaları, üniversiteler ve kuruluşlar arasında bilgi ve dökümantasyon akışının sağlanması yönünde olmuştur.

Başlangıçta, çocukların sendikalara üye olmaması nedeniyle konuya yeterli ilgiyi gösteremeyen bazı sendikalar giderek faaliyetlere katılmaya başlamışlardır. Bunda şu yaklaşımlar etkili olmuştur:

-Çalışan çocukların sorunları ülkenin temel sorunlarından ayrı düşünülemez,

-Yetişkinlerin çocuklara vefa borçları vardır,

-Çocuk emeğinin “ucuz emek” olarak kullanılması kabul edilemez,

-Geleceğin nitelikli işgücü bugünden korunmalı, dolayısıyla ülkemizin insan kaynakları korunmalıdır,

-Çocukların eğitim, sağlık gibi her türlü hakları dikkate alınmalıdır.

Faaliyetlerin hayata geçmesiyle birlikte, sendikalar, yayın organlarında çalışan çocuklar konusuna daha çok yer vermeye başlamışlar, toplantı, panel vb. etkinliklere artan biçimde katkı ve katılım sağlamışlardır.

Toplantılara katkı ve katılım, sendikaların Genel Eğitim Sekreterleri, eğitim müdür ve uzmanlarının görüş ve önerilerinin alınması, çalışma ve örgütlenme biçimlerinin gözden geçirilmesi, toplumun diğer kesimlerinin sorunlarıyla yakından ilgilenilmesi gerektiği biçiminde olmuştur.

Toplantılara çalışan çocukların ve çırakların katılımlarının sağlanmasıyla, sorunlar çocuklardan dinlenilmiş, çocukların ihtiyaçlarına uygun çözüm yolları üzerinde durulmuştur.

Yazılı ve görsel medya TÜRK-İŞ'in çalışmalarına geniş bir biçimde yer vermiştir.

7.2 DERİ-İŞ Sendikasının Güçlendirilmesi ve Eğitimcilerin Eğitimi

TÜRK-İŞ, eğitim seminerleri, grup çalışmaları, alan incelemeleri, mülakatlar ve yayınlanan

bültenlerle, işçi sendikalarının çalışan çocuklar konusundaki duyarlıklarının artırılması yönündeki çalışmalardan sonra, çocukların yoğun olarak çalıştıkları bölgeleri, öncelikli sektörleri belirlemiş, 01.11.1994-30.03.1996 döneminde, yeni bir proje başlatmıştır.

Çalışan çocuk sayısının fazla olması, çalışma ortamındaki çeşitli tehlikeler, iş kazası, meslek hastalıkları vb. riskler bakımından, deri sektörünün öncelikli sektör olduğu İstanbul'da, çalışan çocukların durumunun tespiti ve çalışma koşullarının iyileştirilmesine yönelik çalışmalar yapılmıştır. Yeni dönem projesinin amaçları şu şekilde sıralanmıştır:

-Çalışan çocukların çalışma koşullarının iyileştirilmesi için DERİ-İŞ sendikası üyeleri duyarlı hale getirilmeli, bu alanda DERİ-İŞ sendikasının çalışma kapasitesi artırılmalıdır,

-Deri sektöründe ihtiyaç duyulan işçi sağlığı ve iş güvenliği, meslek hastalıkları risklerine yönelik durum tespitiyle, bu tespitin sonuçlarına göre eğitim seminerlerinin düzenlenmeli, DERİ-İŞ sendikasının örgütlü olmadığı küçük ve orta boy işletmelerde örgütlenme çabalarını yoğunlaştırmalı,

dolayısıyla çocukların çalışma koşullarının iyileştirilmesine katkıda bulunmalıdır.

TÜRK-İŞ bu amaç çerçevesinde, proje dönemi olan 16 ayda şu çalışmaları gerçekleştirmiştir:

-“Deri İşkolunda Çalışan Çocukların Sorunları ve Çözüm Yolları Eğitim Semineri” (26 Ocak 1995, İstanbul)

-“İstanbul Deri Sanayinde Çalışan Çocuklar Grup Çalışması” (24 Mart 1995, İstanbul)

-“İstanbul Deri Sanayinde Çalışan Çocuklar Üzerine Bir Alan Araştırması- Sosyoekonomik Altyapı, Gelecek Beklentileri ve Sendikalara Düşen Görevler” (Nisan-Temmuz 1995)

-“İstanbul Deri Sanayinde Çalışan Çocuklar Üzerindeki Öncelikli Riskler ve Alınması Gereken Önlemler Eğitim Semineri” (18 Ocak 1996, İstanbul)

İkinci dönem projesinin amacı, TÜRK-İŞ'e üye DERİ-İŞ sendikasının aktif katılımı ve katkısı ile deri işkolunda çalışan çocukların çalışma koşullarını iyileştirmek, çalışan çocuklar konusunun sendikanın eğitim faaliyetlerine dahil edilerek, deri sektöründe çocuk işçiliğine karşı

etkili mücadele vermektir. Sendika, gündemde özelleştirme, işsizlik vb. önemli sorunlar olmasına karşın çalışmalara destek olmuş, azami çabayı göstermiştir.

Alan araştırması, mülakat ve toplantılarda sektördeki çalışanlarla görüşülmüş, birlikte hareket edilmesi sağlanmış, diyalog geliştirilmiş, tarafların desteği alınmıştır. İşçi, işveren, Çalışma Bakanlığı temsilcileri, sektörde üretim yapan işletmelerin küçük sanayi sitelerine ya da organize sanayi bölgelerinde toplanmaları, çalışma mekanlarının sağlıklı çalışma ortamlarına dönüştürülmeleri, yasal çalışma sürelerine uymaları, çalışan çocukların ayrıcalıklı olarak korunmaları ve Çıraklık Eğitim Merkezlerine devam edebilmeleri noktalarında birleşmişlerdir.

Öte yandan, DERİ-İŞ sendikasının İzmir'de örgütlü olduğu orta ölçekli bir işyerinde, 1996 yılı başlarında imzalanan toplu iş sözleşmesinde, çalışan çocuklar ve genç işçilerin lehine maddelerin konulması önemli bir kazanım olmuştur. Buna göre, çalışma süreleri yasal çalışma sürelerine çekilmekte, işyerinde işçi sağlığı ve iş güvenliği kurallarına daha hassas uyulmakta ve 15 yaşından küçük

çocukların çalıştırılmayacağı hükme bağlanmaktadır.

Bu proje döneminin bir başka başarısı, genç işçilerin sorunlarının ve çözüm yollarının, çalışan çocuklar konusu da dahil edilerek ilk kez ulusal düzeyde bir sempozyumda tartışılmasıdır.

7.3 Çalışan Çocukların ve Genç İşçilerin Sorunları ve Çözüm Yolları Ulusal Sempozyumu

“Çalışan Çocukların ve Genç İşçilerin Sorunları ve Çözüm Yolları Ulusal Sempozyumu” 16-18 Mayıs 1995 tarihlerinde İzmir’de gerçekleştirilmiştir. Çalışan çocuklar konusu da dahil edilerek ilk kez ulusal düzeyde gerçekleştirilen sempozyuma, bölgesel ve ulusal düzeyde çeşitli kurum ve kuruluşların temsilcileri katılmıştır. Sempozyum çerçevesinde gerçekleştirilen 5 oturumda şu konu başlıkları tartışılmıştır: “İş Hukukunda Çocuk İşçiler”, “Çocuk İşçilerin Karşılaştıkları Riskler ve Tehlikeler ve Alınması Gereken Önlemler”, “Genç İşçilerin İstihdam Sorunu”, “Genç İşçilerin Sosyal Güvenlik Hakları ve Sağlık-Güvenlik Riskleri”, “Çalışan Çocukların ve Genç İşçilerin Mesleki Eğitim Sorunları.”

7.4 TÜRK-İŞ Bölge ve İl Temsilciliklerinin Güçlendirilmesi, Yöneticilerinin Eğitimi ve Eylem Komitelerinin Kampanyaları

TÜRK-İŞ, işçi sendikalarının çalışan çocuklar konusunda daha duyarlı olmaları, çalışan çocukların çalışma koşullarının iyileştirilmesinde sendikaların aktif rol oynamaları amacıyla çeşitli çalışmalarda bulunduktan sonra, "TÜRK-İŞ Bölge ve İl Temsilciliklerinin Güçlendirilmesi, Yöneticilerinin Eğitimi ve Eylem Komitelerinin Kampanyaları" başlıklı projeyi, 01. 04. 1996- 30. 05.1997 dönemi için başlatmıştır.

Yeni proje çerçevesinde planlanan çalışmalarla, çalışan çocuklar konusunda sendikalarda yaratılan duyarlılığın, TÜRK-İŞ Adana, Ankara, Antalya, Bursa, İzmir ve Samsun bölge ve il temsilcilikleri ile ilgili sendika şubelerine taşınması, bölge, il temsilcilikleri ve sendika şube yöneticilerinin girişimleriyle, ilgili yerel kurum ve kuruluşların harekete geçirilmesi amaçlanmıştır.

Bu amaç doğrultusunda, adı geçen bölgelerde çalışan çocukların durumunu saptamak, ilgilileri çalışma programına hazırlamak için anket çalışması yapılmıştır. Yapılan anketlerden, bölgelerde çalışan çocuklarla ilgili ayrıntılı bilgilere ulaşılmış, elde edilen bilgilere göre, eğitim seminerleri, kampanyalar gerçekleştirilmiştir.

TÜRK-İŞ bu proje döneminde şu çalışmaları gerçekleştirmiştir:

-“TÜRK-İŞ Bölge ve İl Temsilciliklerinin Eğitimi ve Eylem Komitelerinin kampanyaları Toplantısı” (10 Ekim 1996, Ankara)

- İl toplantıları ve Kampanyalar (21 Kasım 1996 Adana, 25 Aralık 1996 Samsun, 28 Şubat 1997 Bursa, 27 Mart 1997 İzmir, 15 Nisan 1997 Antalya, 15-16 Mayıs 1997 Ankara)

Yeni proje döneminin en önemli yanı, TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Ulusal Eylem Komitesi ve Bölge Eylem Komitelerinin kurulması, Komite üyelerinin eğitimden geçirilerek, çalışan çocuklar konusunun çalışma alanına dahil edilmesi, yerelden ulusala doğru, bir baskı grubu olarak TÜRK-İŞ'İN örgütlülüğünün ve gücünün harekete geçirilmesi olmuştur.

etkili mücadele vermektir. Sendika, gündemde özelleştirme, işsizlik vb. önemli sorunlar olmasına karşın çalışmalara destek olmuş, azami çabayı göstermiştir.

Alan araştırması, mülakat ve toplantılarda sektördeki çalışanlarla görüşülmüş, birlikte hareket edilmesi sağlanmış, diyalog geliştirilmiş, tarafların desteği alınmıştır. İşçi, işveren, Çalışma Bakanlığı temsilcileri, sektörde üretim yapan işletmelerin küçük sanayi sitelerine ya da organize sanayi bölgelerinde toplanmaları, çalışma mekanlarının sağlıklı çalışma ortamlarına dönüştürülmeleri, yasal çalışma sürelerine uymaları, çalışan çocukların ayrıcalıklı olarak korunmaları ve Çıraklık Eğitim Merkezlerine devam edebilmeleri noktalarında birleşmişlerdir.

Öte yandan, DERİ-İŞ sendikasının İzmir'de örgütlü olduğu orta ölçekli bir işyerinde, 1996 yılı başlarında imzalanan toplu iş sözleşmesinde, çalışan çocuklar ve genç işçilerin lehine maddelerin konulması önemli bir kazanım olmuştur. Buna göre, çalışma süreleri yasal çalışma sürelerine çekilmekte, işyerinde işçi sağlığı ve iş güvenliği kurallarına daha hassas uyulmakta ve 15 yaşından küçük

çocukların çalıştırılmayacağı hükme bağlanmaktadır.

Bu proje döneminin bir başka başarısı, genç işçilerin sorunlarının ve çözüm yollarının, çalışan çocuklar konusu da dahil edilerek ilk kez ulusal düzeyde bir sempozyumda tartışılmasıdır.

7.3 Çalışan Çocukların ve Genç İşçilerin Sorunları ve Çözüm Yolları Ulusal Sempozyumu

“Çalışan Çocukların ve Genç İşçilerin Sorunları ve Çözüm Yolları Ulusal Sempozyumu” 16-18 Mayıs 1995 tarihlerinde İzmir’de gerçekleştirilmiştir. Çalışan çocuklar konusu da dahil edilerek ilk kez ulusal düzeyde gerçekleştirilen sempozyuma, bölgesel ve ulusal düzeyde çeşitli kurum ve kuruluşların temsilcileri katılmıştır. Sempozyum çerçevesinde gerçekleştirilen 5 oturumda şu konu başlıkları tartışılmıştır: “İş Hukukunda Çocuk İşçiler”, “Çocuk İşçilerin Karşılaştıkları Riskler ve Tehlikeler ve Alınması Gereken Önlemler”, “Genç İşçilerin İstihdam Sorunu”, “Genç İşçilerin Sosyal Güvenlik Hakları ve Sağlık-Güvenlik Riskleri”, “Çalışan Çocukların ve Genç İşçilerin Mesleki Eğitim Sorunları.”

7.4 TÜRK-İŞ Bölge ve İl Temsilciliklerinin Güçlendirilmesi, Yöneticilerinin Eğitimi ve Eylem Komitelerinin Kampanyaları

TÜRK-İŞ, işçi sendikalarının çalışan çocuklar konusunda daha duyarlı olmaları, çalışan çocukların çalışma koşullarının iyileştirilmesinde sendikaların aktif rol oynamaları amacıyla çeşitli çalışmalarda bulunduktan sonra, "TÜRK-İŞ Bölge ve İl Temsilciliklerinin Güçlendirilmesi, Yöneticilerinin Eğitimi ve Eylem Komitelerinin Kampanyaları" başlıklı projeyi, 01. 04. 1996- 30. 05.1997 dönemi için başlatmıştır.

Yeni proje çerçevesinde planlanan çalışmalarla, çalışan çocuklar konusunda sendikalarda yaratılan duyarlılığın, TÜRK-İŞ Adana, Ankara, Antalya, Bursa, İzmir ve Samsun bölge ve il temsilcilikleri ile ilgili sendika şubelerine taşınması, bölge, il temsilcilikleri ve sendika şube yöneticilerinin girişimleriyle, ilgili yerel kurum ve kuruluşların harekete geçirilmesi amaçlanmıştır.

Bu amaç doğrultusunda, adı geçen bölgelerde çalışan çocukların durumunu saptamak, ilgilileri çalışma programına hazırlamak için anket çalışması yapılmıştır. Yapılan anketlerden, bölgelerde çalışan çocuklarla ilgili ayrıntılı bilgilere ulaşılmış, elde edilen bilgilere göre, eğitim seminerleri, kampanyalar gerçekleştirilmiştir.

TÜRK-İŞ bu proje döneminde şu çalışmaları gerçekleştirmiştir:

-“TÜRK-İŞ Bölge ve İl Temsilciliklerinin Eğitimi ve Eylem Komitelerinin kampanyaları Toplantısı” (10 Ekim 1996, Ankara)

- İl toplantıları ve Kampanyalar (21 Kasım 1996 Adana, 25 Aralık 1996 Samsun, 28 Şubat 1997 Bursa, 27 Mart 1997 İzmir, 15 Nisan 1997 Antalya, 15-16 Mayıs 1997 Ankara)

Yeni proje döneminin en önemli yanı, TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Ulusal Eylem Komitesi ve Bölge Eylem Komitelerinin kurulması, Komite üyelerinin eğitimden geçirilerek, çalışan çocuklar konusunun çalışma alanına dahil edilmesi, yerelden ulusala doğru, bir baskı grubu olarak TÜRK-İŞ'İN örgütlülüğünün ve gücünün harekete geçirilmesi olmuştur.

Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde çalışan çocukların sorunlarının gündeme getirilmesi, gündemde tutulması, sendikacı, işçi, çalışan çocuk, aileler ve ilgililerle görüşmelerin yapılması, duyarlılığın artırılması, tarafların harekete geçirilmesi, çocuk işçiliğiyle mücadeleye önemli bir katkı sağlamış, köklü çalışmalara açısından umut verici bir altyapı oluşturmuştur.

Sendikalar ve işçiler açısından, özelleştirme uygulamaları, işten çıkarmalar, toplu iş sözleşmelerinde tikanıklıklar yaşanması gibi çalışma hayatında sorunların arttığı bir dönemde, Eylem Komitelerinin sorunu ülkenin sorunlarıyla ilişkilendirerek aktif çaba göstermeleri, çalışan çocuklar konusunu çalışmalarının ayrılmaz bir parçası haline getirmeleri de bu dönem projesinin başarılı geçmesini sağlamıştır.

Çalışmaların bir başarısı da, çalışan çocuklar konusunun TÜRK-İŞ'in düzenli olarak gerçekleştirdiği "Çevre ve İşçi Sağlığı-İş Güvenliği Seminerleri"nde işlenmesi, Gaziantep, Çorlu gibi çocukların yoğun olarak çalıştıkları illerde tartışılmasıdır.

Eğitim seminerleri ve kampanyalar boyunca ulaşılan çocuklarla ilgili bilgiler şöyledir: TÜRK-İŞ'in 6 bölgede gerçekleştirdiği eğitim seminerlerine, 15 yaşın altında 100, Ankara'da gerçekleştirilen sempozyuma toplam 120 çalışan çocuğun ve çırağın katılımı sağlanmıştır. Kampanya çerçevesinde onlarca işyeri ziyaret edilmiş, pekçok çalışan çocuğa ulaşılmış, çalışan çocuklara koruyucu malzemeler dağıtılmıştır.

7.5 Çalışan Çocukların ve Genç İşçilerin Sorunları ve Çözüm Yolları Sempozyumu

TÜRK-İŞ, 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı haftasında, "Çalışan Çocukların ve Genç İşçilerin Sorunları ve Çözüm Yolları sempozyumu"nun ikincisini 15-16 Mayıs 1997 günlerinde Ankara'da gerçekleştirmiştir. Çok sayıda çalışan çocuk, çirak, genç işçi, sendikacı ve sendika üyesi işçilerin katıldıkları sempozyumun açılışını TÜRK-İŞ Genel Başkanı yapmış, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı da sempozyuma katılarak, bu alandaki çalışmalarını anlatmışlardır. Kurum ve kuruluşların üst düzey temsilcilerinin yanı sıra, konusunda yetkin 25 uzman ile Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde grubu bulunan siyasi partilerin

temsilcileri de sempozyuma katılarak, partilerinin görüşlerini açıklamışlardır. Sempozyumun oturum başlıkları şöyle olmuştur: "Çalışan Çocuk ve Genç İşçilerin Sorunlarına Siyasi Partilerin Bakışı", "Kendi Ağızlarından Sorunlarıyla Çocuklar ve Gençler", "Çocuk ve Genç İşçilerin İstihdamdaki Payları ve Sorunları", "Türk İş Hukukunda Çalışan Çocuklar ve Gençler", "Çalışan Çocukların ve Genç İşçilerin Mesleki Eğitim Sorunları".

7.6 TÜRK-İŞ Bölge Eylem Komitelerinin Gelişim Planlarının Hazırlanması

TÜRK-İŞ, proje çerçevesinde gerçekleştirdiği çalışmalarda, çocuk işçiliğinin ortadan kaldırılmasında, bölge ve il temsilciliklerinin katkı ve katılımlarının önemini vurgulamış, bu yaklaşımdan hareketle yerel baskı gruplarının gelişmesi için, Eylem Komitelerini kurmuş, görev ve sorumluluk alanlarını belirlemiş, bu yönde harekete geçmelerini sağlamıştır.

TÜRK-İŞ, son proje uygulamalarından hareketle, 01. 06. 1997- 31. 12. 1997 döneminde, Eylem Komitelerinin motivasyonlarının sürekli kılınması, sağlanan duyarlılığın arzu edilen eyleme dönüşmesi için,

her bölgenin kendi koşullarına uygun “Gelişim Planı” hazırlamıştır.

“TÜRK-İŞ Bölge Eylem Komitelerinin Gelişim Planlarının Belirlenmesi” başlığını taşıyan yeni dönem projesiyle, Eylem Komitelerinde yaratılan duyarlılığın devamının sağlanması, Komitelerin kurumsallaşması, hazırlanan gelişim planlarıyla, baskı gruplarının ülke düzeyinde harekete geçmeleri üzerinde durulmuştur. Bu şekilde, çalışan çocuklarla ilgili çalışmalarda, ulusal politikaların şekillenmesinde kuruluşlar arası işbirliği ve koordinasyonun sağlanması, karar mekanizmalarının etkilenmesi amaçlanmıştır.

Projenin bir başka önemli özelliği, Türkiye’nin Çocuk Hakları Sözleşmesi’ni onaylamasına rağmen, uygulamada sorunların yaşandığı gerçeğinden hareketle, TÜRK-İŞ Bölge Eylem Komiteleri üyelerinin, sendikacıların çocuk hakları konusunda eğitilmeleri, bu alanda Türkiye tarafından verilen taahhütlerin yerine getirilmesi, çocuk haklarının aktif savunucuları olmaları yönündeki çalışmaların yapılmasıdır.

Bu misyona ulaşmak için Eylem Komiteleri tarafından geliştirmeleri beklenen “Gelişim Planı” şunları kapsamıştır:

- Eylem Komitelerinin misyonu,
- Uygulanacak stratejiler,
- Eylem Komiteleri için görev tanımı,
- Sorumluluk alanları,
- Yıllık iş planı,
- Yerel ve ulusal düzeyde diğer kuruluşlarla işbirliği modeli,
- Çalışan çocukların sorunlarının belirlenmesinde bilgi akışının yerelden ulusala, ulusaldan uluslararası düzeylere taşınması.

Böylece, yeni dönem çalışma programı ile Eylem Komitelerinin gelişim planlarına uygun biçimde çalışmalarını sürdürmelerinin yanı sıra, Çocuk Hakları Sözleşmesi hakkında bilgilendirmeleri, sözleşmenin tam olarak uygulanmasında sendikaların aktif bir rol oynamaları, çocuk işçiliğinin ortadan kaldırılmasında, sendikal eylem çerçevesini de kapsayan bir modelin, yerel ve ulusal sosyo-

kültürel koşullar temel alınarak oluşturulması da hedeflenmiştir.

Yıl boyunca, TÜRK-İŞ, ILO, UNICEF yetkililerinin katılımlarıyla iki gün süren toplantılar yapılmış, Komite üyeleri çocuk hakları konusunda bilgilendirilmiş, her ilin kendi özelliklerine uygun gelişim planları hazırlanmıştır.

7.7 Çocuk İşçiliğine Karşı Mücadelede Sendikal Bir Model: TÜRK-İŞ Modeli

Çocuk işçiliğine karşı mücadelede işçi sendikalarının katılımını artırmak, aktif olarak mücadeleye katkı sağlamak için 10 basamaktan oluşan "Gelişim Planı" hazırlanmıştır.

Çocuk İşçiliği Faaliyetlerinde İşçi Sendikalarının Katılımını Artırmak İçin 10 Basamak

1.Araştırma: Yerel ve ulusal düzeylerde araştırma ve analizlerin yapılması

2.Yapısal Gelişim:Odak noktalar, birimler ve komiteler gibi yapıların geliştirilmesi.

3.Politika Gelişimi:Politikaların üretilip, gözden geçirilmesiyle eylem planının oluşturulması

4.Kontrol Mekanizması:Çocuk işçiliği istismarının ortaya çıkarılması, istismarın engellenmesi yönünde politik taahhütlerin sağlanması.

5.Duyarlılığın Artırılması. İşçi eğitimlerinin sürdürülmesi, yazılı ve görsel medyanın da katkısıyla kamuoyunda duyarlılığın artırılması.

6.Kampanyaların Yapılması:Çocuk işçiliği istismarının kaldırılması için üyelerin, kişi, kurum ve kuruluşların harekete geçirilmesi.

7.Toplu Pazarlık:Çalışma koşullarının iyileştirilmesi, geliştirilmesi, çalışma hayatında reform yapılması ve çocuk işçiliğinin yasaklanması için yasal zeminin yaratılması.

8.Çalışan Çocuklara Doğrudan Destek: Tehlikeli ve riskli koşullarda çalışan çocukların kurtarılması, rehabilitasyonu ve eğitime, mesleki eğitime yönlendirilmeleri.

9.Seferberlik:Sendikal hareketin, siyasi partiler ve gönüllü kuruluşlarla yakın ilişkiye geçerek, "çocuk işçiliği koalisyonu"nu sağlaması.

10.Uluslararası Belgelerin, Denetim Mekanizmasının Kullanılması: Sendikaların, çocuk istismarı biçimleri üzerine ILO'ya, çocuk hakları komitelerine rapor hazırlamaları, çocuk hakları mekanizmalarının kullanılması.

7.8 TÜRK-İŞ Bölge Eylem Komitelerine Yönelik Çalışmalar

Bölge Komitelerine yönelik ilk toplantı 7-8 Ekim 1997 günlerinde Bursa'da yapıldı. Toplantının ilk gününde, UNICEF tarafından görevlendirilen bir uzman, kuruluştan günümüze UNICEF'i tanıtmış, çalışmalarıyla ilgili bilgi vermiş, ardından bir grup çalışması gerçekleştirilerek Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 54 maddesi üzerinde durulmuştur. Sözleşmenin çalışan çocuklarla ilgili maddeleri üzerinde ayrıca bir tartışma gerçekleştirilmiştir. Toplantının ikinci gününde, sunulan bildiriyle ülkemizde çalışan çocukların durumuyla ilgili bilgi verilmiş, TÜRK-İŞ'in bu alandaki çalışmaları anlatılmış ve

ardından bir grup çalışması gerçekleştirilerek, Bursa için gelişim planı hazırlanmıştır.

Bursa toplantısını, aynı çalışma biçimiyle, Samsun(17-28 Ekim 1997), İzmir (11-12 Kasım 1997), Adana (25-26 Kasım 1997), Ankara (11-12 Aralık 1997) toplantıları izlemiş, TÜRK-İŞ Bölge Eylem Komiteleri için bölgelerin özelliklerine uygun gelişim planları hazırlanarak, çalışmalar takvime bağlanmıştır.

7.9 Kampanyalar

Bursa Eylem Komitesi hazırlanan gelişim planı çerçevesinde ilk çalışmasını 20 Kasım 1997 Dünya Çocuk Hakları Günü'nde gerçekleştirmiştir. 20-23 Kasım günlerinde gerçekleştirilen ve bir dizi çalışmayı kapsayan kampanyayı, valilik, belediye başkanlıkları, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın birimleri, yerel insiyatif grubu Yerel Gündem-21, Emniyet Müdürlüğü, sendika şubeleri, çeşitli kurum ve kuruluşların yanı sıra gönüllü kuruluşlar da desteklemiştir.

Anılan günlerde çalışmalar özetle şu şekilde gerçekleştirilmiştir:

-SSK Duaçınarı'nda görevli doktorların katkılarıyla, 500 çalışan çocuğa ağız ve diş sağlık taraması yapılmıştır,

-Bursa Emniyet Müdürlüğünün katkılarıyla, çalışan çocuklar uyuşturucuya ve trafik kazalarına karşı önlemler konusunda bilgilendirilmişlerdir,

-Bursa E Tipi Kapalı Cezaevi ziyaret edilerek, tutuklu bulunan çocukların sorunları dinlenmiş, çocuklara çeşitli hediyeler verilmiştir,

-Tayyare Kültür Merkezi'nde çalışan çocuklara yönelik kapalı salon toplantısı düzenlenmiş, toplantı müzik şenliğiyle desteklenmiştir,

-Kampanya boyunca bir süt firması çocuklara ücretsiz süt dağıtmıştır,

-Sendikalar ve gönüllü kuruluşlar tarafından çalışan çocuklara giyecek, kırtasiye vb. eşyalar dağıtılmıştır.

İzmir Eylem Komitesi, hazırlanan gelişim planı çerçevesinde, ilk çalışmasını 20 Kasım 1997 Dünya Çocuk Hakları Günü'nde

gerçekleştirmiştir. İşçiler, sendikacılar, çalışan çocuklar ve aileleri Cumhuriyet Meydanı'ndaki Atatürk Heykeli'nin önünde toplanmış, burada yaptıkları basın açıklamasıyla çalışan çocukların sorunlarını dile getirmişler, ilgililerin harekete geçmesini talep etmişlerdir.

İzmir Eylem Komitesi'nin bu alandaki çalışmaları özetle şöyledir:

-TÜRK-İŞ, ILO VE UNICEF'ten sağlanan çalışan çocuklarla ilgili afişler ilgili kurum ve kuruluşların panolarına asılmış,

-Milli Eğitim İl Müdürlüğü, çocuklar ve ailelerle görüşmeler yapılarak, okul çağı gelmiş çocukların tespiti yapmaya, okul yaşı tutmasına rağmen kaydını yaptıramayanların nedenleri belirlenmeye başlanmıştır.

-Eğitim çağında olan, ancak yoksulluk nedeniyle okula gidemeyen bir çocuğun ailesiyle görüşülerek, eğitim masraflarının TÜRK METAL sendikası İzmir şubesinden karşılanacağı güvencesiyle okula kaydı yapılmıştır,

-Eylem Komitesi üyeleri yerel düzeyde çeşitli oturumlara, televizyon programlarına katılarak, bölgede çalışan çocukların sorunlarını dile getirmişler, çözüm yolları konusunda düşüncelerini açıklamışlardır,

-İzmir bölgesinde çalışan çocuklara yönelik sağlık taramasının hazırlıkları başlamıştır.

Samsun Eylem Komitesi, bölgedeki sendika lokallerinde toplantılar düzenlemiş, toplantılarda çalışan çocukların sorunları, çözüm yolları üzerinde durulmuş, TÜRK-İŞ'in bu alandaki çalışmaları anlatılmıştır. Ayrıca, bölgede konuyla ilgili afişler dağıtılmıştır.

Adana Eylem Komitesi, ilgili kurum ve kuruluşların katılımıyla Adana valisinin başkanlığında bir toplantı gerçekleştirerek, bölgede çalışan çocukların çalışma koşullarının iyileştirilmesi yönünde taraflar harekete geçmeye çağırılmışlardır. Ayrıca, sanayide çalışan çocuklara çeşitli hizmetler verecek, "sağlık-sosyal-güvenlik birimi"nin kurulması yönünde hazırlıklara başlanmıştır.

Ankara Eylem Komitesi, sağlık taraması, afişleme kampanyası gibi çalışmaları benimserken, Ankara'nın merkez oluşundan

dolayı, karar mekanizmalarında etkili olan ilgili bakanlık, genel müdürlük vb. kurum ve birimlerle görüşmeler yapılmasını, medyanın ulusal düzeyde desteğinin sağlanması için girişimlerde bulunulmasını kararlaştırmış, bu yönde çalışmalara başlamıştır.

Bu dönemde gerçekleştirilen kampanyalar, TÜRK-İŞ, ILO VE UNICEF yönetim kurulu üyeleri ve temsilcileri tarafından Ankara'da düzenlenen basın toplantıları ile desteklenmiştir.

Bölge Eylem Komitelerinin çalışmalarıyla şu sonuçlar alınmaya başlanmıştır:

-Eylem Komitelerinin çalışmalarına süreklilik kazandırılmıştır,

-Eylem Komiteleri üyeleri çocukların hakları konusunda bilgilendirilmişlerdir,

-Sokaklarda çalışan çocuklar da çalışma alanına dahil edilmiştir,

-Yüzlerce çalışan çocuk sağlık taramalarından geçirilmiştir,

-Bölgelerde çocuk işçiliği koalisyonunun oluşturulmasında TÜRK-İŞ öncülük yapmaya başlamıştır,

-Yerel ve ulusal düzeyde karar mekanizmaları harekete geçirilmeye başlanmıştır,

-Çocuklara giyecek, yiyecek, koruyucu malzeme dağıtılması gibi doğrudan destek hizmetler yapılmıştır,

7.10 Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi İçin Çok Yönlü Eylem Programı

1993'ten itibaren çocuk işçiliğiyle mücadele eden TÜRK-İŞ, Çalışan Çocuklar Bürosu'nun koordinatörlüğünde, bölgesel ve ulusal düzeyde, çocuk işçiliği konusu gündemde tutulmuş, üyelerde duyarlılığın devamına çalışılmış, araştırmalar yapılmış, eğitim seminerleri düzenlenmiş, kampanyalar gerçekleştirilmiş, Bölge Eylem Komiteleri ile aşağıdan yukarıya doğru politik bir baskı grubu yaratılmış, çocuk işçiliği üzerine alternatif politikalar üretilmiştir.

"Çok Yönlü Eylem Programı", TÜRK-İŞ'in güçlü örgüt yapısından, 1993'ten günümüze bu

alandaki deneyiminden ve birikiminden yararlanılarak, çalışan çocukların çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve Çocuk Hakları Sözleşmesi'nden hareketle çocukların yaşama ve korunma haklarının hayata geçirilebilmesi için, 01. 01. 1998- 31. 12. 1999 döneminde uygulanmak üzere hazırlanmıştır.

TÜRK-İŞ "Çok Yönlü Eylem Programı" ile çalışan çocuklara ve çocukları çalışan ailelere doğrudan destek sağlamak amacıyla Eylem Komitelerini, sendikaları ve üyelerini seferber edecektir. Burada, çalışan çocukların eğitim, sağlık koşullarının iyileştirilmesi, ailelerinin yaşam düzeylerinin geliştirilmesi için bölgesel ve ulusal düzeyde sosyal seferberliğin geliştirilmesi temel çalışma alanı olarak belirlenmiştir. Bu programın ana yaklaşımı;çocuk işçiliğinin ortadan kaldırılmasında toplumun tüm kesimlerinin katılımının ve işbirliğinin sağlanması için yerel girişimlerin desteklenmesi, rehberlik ve hizmetlerin kolaylaştırılması, çocuk işçiliği ile mücadelede, sürdürülebilir, çok yönlü eylem programını amaçlamış olmasıdır.

7.11 TÜRK-İŞ'in Son Dönemdeki Çalışmaları

TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Bürosu, TÜRK-İŞ / ILO / UNICEF işbirliği ile, “Çocukların Çalışma Koşullarının İyileştirilmesi İçin Çok Yönlü Eylem Programı” başlığını taşıyan 1998-1999 projesi çerçevesinde çalışmalarını sürdürmektedir.

Yeni dönem projesinin temel çalışma alanını, **“Çocuktan Çocuğa Eğitim”** ve **“Aileden Aileye Eğitim”** faaliyetleri oluşturmaktadır. Bu eğitimle amaçlanan, kısa vadede çocukların çalışma koşullarının iyileştirilmesi, uzun vadede çocuk işçiliğinin sona erdirilmesi için Adana, Bursa, İstanbul, Ankara ve İzmir’de başlatılmış olan çalışmalara destek vermek, 5 bölgede toplam 250 çalışan çocuğu ve çocukları çalışan 125 işçi ailesini çocuk işçiliği ve çocuk hakları konusunda bilgilendirmektir. Çalışan çocuklara ve ailelerine eğitim verilmesi planlanan konu başlıkları şunlardır: Çocuk İşçiliği, Çocuk Hakları, İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği, Genel Sağlık Bilgileri, Beslenme, Çocuk Gelişimi ve İlk Yardım. Bu konularda çalışan çocuklara ve ailelerine eğitim vererek, çocukların ve ailelerin yaşama ve çalışma koşullarının iyileştirilmesine zincirleme ve derinlemesine katkıda bulunulacağı düşünülmektedir.

Bu yönde ilk toplantı, 21-22 Mayıs 1998 günlerinde İzmir’de, Bölge Eylem Komitelerinin

katılımıyla gerçekleştirilmiş, yeni proje tartışılmış, öneriler alınmıştır. İzmir toplantısının ardından ikinci toplantı 9-14 Kasım 1998 günlerinde Ankara'da "Eğiticilerin Eğitimi" başlığı altında yapılmıştır. Bu toplantıya katılan kurum ve kuruluş temsilcileri ile sendika temsilcileri yukarıda anılan konular ve eğitim yöntemleri konusunda eğitilmişlerdir. Eğitimden geçen temsilciler, Ocak 1999'dan itibaren, bölgelerde seçilmiş olan çalışan çocuklara ve ailelere eğitim vereceklerdir.

7.12 TÜRK-İŞ'in Çalışan Çocuklarla İlgili Yayımladığı Kitaplar

-Çalışan Çocuklar (Türkiye'de ve Dünyada Çalışan Çocukların Sorunlarına Genel Bakış)

-Sendikalar ve Çalışan Çocuklar

-Çalışan Çocukların Sorunları

-Çalışan Çocukların Toplumsal Profili (Ankara Ağaç ve Metal Sanayinde Bir Alan Araştırması)

-Sendikalar ve Çalışan Çocuklar Ulusal Semineri

TÜRK İŞ
Bilgi Merkezi
-Deri İşkolunda Çalışan Çocukların Sorunları ve Çözüm Yolları

-İstanbul Deri İşkolunun Ayakkabıcılık Alt Sektöründe Çalışan Çocukların Sorunları, Gelecek Beklentileri ve Sendikalara Düşen Görevler

-Çalışan Çocuklar ve Genç İşçilerin Sorunları ve Çözüm Yolları Ulusal Sempozyumu

-Ayakkabıcılık-Sayacılık Sektöründeki Tehlikelerin Çalışanların Sağlığına Etkileri ve Korunma Yöntemleri

-Çocuk İşçiliğine Karşı Sendikal Mücadele: TÜRK-İŞ Modeli

-Trade Union Action Against Child Labour: The TÜRK-İŞ Model

-TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Bülteni

8. Sonuç ve Öneriler

Son yıllarda, Türkiye'de ve dünyada, çeşitli kurum ve kuruluşların üzerinde durdukları konulardan biri de çalışan çocuklar ve çözüm yolları olmaktadır. Çocukların çalışması olgusu,

çocuk emeğinin yaygın biçimde kullanılması, gelişmiş ülkelere çok, azgelişmiş ülkelere özgü bir sorun olarak dikkati çekmektedir. Nepal, Tayland, Pakistan, Etopya, Mali, Senegal, Uganda, Brezilya, Haiti, Bolivya ve Türkiye, bu ülkelerin başında gelmektedir.

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından hazırlanan raporlarda belirtildiği gibi, "Çocukların çalışması, büyüyen sonuçlarıyla önemli bir sorun ve tekrar eden bir özellik taşımakta, dramatik bir biçim almaktadır."

ILO İstatistik Bürosu'nun son verilerine göre, 1995 yılında Türkiye'de ekonomik olarak aktif olan 10-14. yaş grubu çocukların oranı yüzde 24'tür. Türkiye, anılan yaş grubu çocukların bu yüksek oranıyla Asya grubu ülkeleri arasında ilk sıraları almaktadır.

Çalışan çocukların çalışma nedenleri, sorunları ve çözüm yolları çok boyutlu olup, Türkiye'nin, çalışma hayatının temel sorunlarından ve bu sorunların çözümü yönündeki politikalardan soyutlamak mümkün değildir.

Bozuk gelir dağılımı, düşük ücret, işsizlik, hızlı nüfus artışı, göç, düzensiz kentleşme, yetersiz sağlık ve eğitim hizmetleri gibi olumsuzluklar

çocukların erken yaşta çalışma hayatına katılmalarına neden olmaktadır.

Uygulanmakta olan sosyal, ekonomik politikalar sonucunda çocukların çalışmaları yaygınlaşmakta, sokaklarda yaşayan, çalışan çocuk sayısında artış olmaktadır.

Anılan temel sorunların çözümü yönünde ekonomik önlemler alınmadıkça, sosyal politikalar uygulanmadıkça, yoksulluk ve geleneksel değerler sürdükçe, eğitim sisteminden beklentiler azaldıkça, uzun süre çocukların çalışmalarının ortadan kaldırılmasında, çalışma hayatının zor ve tehlikeli koşullarında çocuk emeğinin kullanımının engellenmesinde başarı sağlanması güç görünmektedir.

Gelişmekte olan bir ülke konumundaki Türkiye, temel sorunlarıyla toplumsal değişim ve dönüşüm sürecini yaşamaktadır. Ülkemizin kalkınması, dolayısıyla çocuk emeğinin kullanımının azalması, bugünden yarına, kendiliğinden olamayacağı bir gerçektir. "Çocuklar bekleyemez!" Çocuklar bekleyemeyeceği için, konuyla ilgili taraflar acil önlemler almalıdırlar. Yaşanmakta olan sürecin ağır yükünü çocukların çekmemeleri için, çocuk

işçiliğine karşı mücadelede rolleri bulunan, kişi, kurum ve kuruluşlar, kısa vadede çalışma koşullarının iyileştirilmesi, uzun vadede çocuk işçiliğinin sona erdirilmesi için yoğun bir çaba vermelidirler.

Çocuk işçiliği ile mücadelede en büyük rol, Anayasa"nın ilgili maddeleri gereğince, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli koşulları hazırlama görevi bulunan sosyal hukuk devletine düşmektedir.

Türkiye temel sorunlarını çözmede başarılı olup, ekonomik performansını, sosyal gelişmesini, kısaca topyekün gelişmesini sağlamakta zorlanırken, küreselleşme olgusu ve bu olgu kadar, Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne katılmasıyla başlayan süreç, ülkemizin sorunlarına yeni sorunlar eklemektedir. Bu yeni sorunlardan biri de, halen yaşamakta olduğumuz çalışan çocukların çalışmalarının yaygınlaşmasıdır.

Küreselleşme ve Gümrük Birliği sürecinde, Türkiye'nin rekabet gücünün ucuz işgücü ve işgücünün esnekleştirilmesinde görülerek, işçi hak ve özgürlüklerinin kısıtlanmak, sendikaların etkisizleştirilmek istenmesi, sosyal sorunları artırırken, çalışma barışını da bozmaktadır.

Özelleştirme, taşeronlaştırma, kaçak işçilik, işten çıkarmalar, işsizlik ve standart dışı çalışma biçimlerinin yaygınlaşması ve bunun sonucunda, çeşitli alan ve işkollarında çalışan çocuk sayısının artması önümüzdeki dönemin sorunları arasındadır.

Özetle, 2000'li yıllara doğru, temel sorunlarımızla ilişkili olarak, çocuk emeğinin kullanımıyla ilgili tablo giderek olumsuzlaşmaktadır.

Türkiye'de çalışan çocukların sorunlarının çözümlenebilmesi için köklü sosyal ve ekonomik önlemlerin alınması, ülkemizin ihtiyacını duyduğu yasal düzenlemelerin yapılması, eğitimin kalitesinin yükseltilmesi, herkese parasız eğitim ve sağlık hizmetlerinin verilmesi gerekmektedir.

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün "Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Uluslararası Programı" çerçevesinde sürdürülen çalışmalarda belli bir mesafe alınmış, başarılı uygulamalarda bulunulmuştur. Bu çalışmaların, ülke genelinde çalışan çocukları kapsayacak biçimde, ilgili bakanlıkların, işçi, işveren, esnaf ve gönüllü kuruluşların katılımlarıyla

sürdürüldüğü bilinmektedir. Bu projelerin yaygınlaşması, giderek ortak projelerin uygulanması, çalışmaların başarısını artıracaktır.

Bu görüş ve yaklaşım çerçevesinde, çalışan çocukların sorunlarının çözümü yönündeki TÜRK-İŞ'in önerileri şu şekilde sıralanmaktadır:

-Yapılan araştırmalar, çocukların aile gelirine katkıda bulunmak için çalışmak zorunda olduklarını ortaya koymaktadır. Bu nedenle, öncelikle ailenin gelir düzeyini artırmaya yönelik ekonomik önlemler alınmalıdır. Geniş kitleler lehine uygulanacak sosyal politikalarla, gelir dağılımı, ücret, asgari ücret, istihdam, sosyal güvenlik vb. alanlara toplu olarak yaklaşılmalıdır.

-Çalışanlar ve tarım kesimi aleyhine adaletsiz ve dengesiz bir yapıya dönüşen gelir dağılımı düzeltilmelidir. Ülkemizde sağlanacak istikrarlı bir ekonomik büyümeyle artan gelir, adaletli ve dengeli dağıtılmalıdır.

-Gelir dağılımındaki adaletsizlikleri ortadan kaldıracak araç ücret ödemeleridir. Ücret kavramı, toplumun büyük bir kesimini oluşturan çalışanlar için sağlıklı ve güvenli

bir yaşamın sağlanmasında ana unsur olmalıdır. Başka bir ifadeyle, çalışanların satın alma gücünü koruyacak, ulusal gelir artışından gerekli payı alacak bir ücrete sahip olmaları gerekmektedir.

-“Kutsal cret” olarak adlandırılan asgari ücret, günümüzün koşullarına uygun, gelir dağılımını düzeltmeye yönelik olmalı, asgari ücretin net ödenmesi gibi ilkelere uyulmalıdır.

-İstihdam artırıcı politikalarla işsizlik nlenmeye çalışılmalıdır. Önceliklerin ve hedeflerin belirlendiği planlı bir ekonomiyle yatırımlar yapılmalı, istihdam artırılmalı, bu alanda köklü önlemler alınmalıdır. lke kalkınması için ihtiyaç duyulan nitelik ve nicelikte insan gücünün yetiştirilmesi için işgücü piyasasının sağlıklı biçimde düzenlenmesi gerekmektedir.

-Türkiye’nin de onayladığı 158 sayılı ILO sözleşmesi uyarınca gerekli değişiklik i mevzuata yansıtılarak, çalışanlara iş güvencesi sağlanmalı, işsizlik sigortası çıkarılmalıdır.

-Yapılacak vergi reformuyla vergi sistemi adil bir yapıya kavuşturulmalıdır. Vergi reformu çalışanların ücretlerine iyileştirme getirmelidir.

-Kayıt dışı ekonomiye neden olan unsurlar en aza indirilmeli, kaçak işçilikle mücadele edilmeli, kayıt dışı sektörde çalışanlar sigorta, sendika haklarından yararlandırılmalıdır.

-Emeklilere yaşamlarını sürdürebilecek düzeyde maaş ödenmelidir.

-Sosyal Güvenlik kapsamındaki nüfus artırılmalı, SSK hizmetleri geliştirilerek yaygınlaştırılmalıdır.

-Devletin Sosyal Sigortaların finansmanına doğrudan iştirak etmesi sağlanmalıdır. Devlet prim ödeyen taraf olarak sisteme girmelidir.

-Nüfus artış hızını düşürmeye yönelik önlemler alınmalı, aile planlaması çalışmaları yaygınlaştırılmalıdır.

-Yasal düzenlemelere uyulmasını sağlayacak olan iş denetimi, yeni yaklaşım

temelinde yeniden yapılandırılmalıdır. Çocuk işçiliğinin önlenmesine yönelik etkili iş denetimi yapılmalıdır.

-Kalkınmada Öncelikli Yöreler için kalkınma projeleri geliştirilmeli, yatırımların artırılması teşvik edilmeli,kırsal sanayiye önem verilmeli, kırsal alanın sorunlarına kaynağında çözüm yolu bulunmalıdır.

-İşçi sendikaları çalışan çocuklar konusunda duyarlı olmalı, çalışan çocukların çalışma koşullarının iyileştirilmesinde, çocuk işçiliğinin önlenmesinde aktif bir rol oynamalıdırlar. TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Bürosu bu alanda önemli çalışmalar yapmakta, ülke düzeyinde çalışmalara katkısı giderek artmaktadır. İşçi sendikalarının çalışan çocuklarla ilgili birimler oluşturmaları, çalışan çocuklar konusunu eğitim faaliyetlerine dahil etmeleri çocuk işçiliğine karşı verilen mücadeleyi güçlendirecektir.

-Küçük ve orta boy işletmeler desteklenerek, bu işletmelerin organize sanayi bölgelerine veya küçük sanayi sitelerine taşınmaları teşvik edilmelidir. Bu yolla sağlıklı çalışma ortamının oluşturulmasına, toplu pazarlık

sisteminin kurulmasına ve işlemesine katkıda bulunulmalıdır.

-İşveren örgütleri, odalar ve mesleki kuruluşlar çalışan çocuklar konusuna önem vermeli, çocuk işçi çalıştırılmaması hususunda üyelerini bilgilendirmeli, duyarlı hale getirmelidirler.

-Çalışan çocukların asgari çalışma yaşının 15 olmasını öngören 138 sayılı ILO sözleşmesi iç mevzuata yansıtılmalı, bu alandaki dağınıklık giderilmelidir.

-Tarımda çalışanlar, çalışan çocuklar ve sokakta çalışan çocuklar da yasaların koruyucu hükümlerinden yararlanmalıdır.

-Çıraklık eğitiminden yararlanan çocuk sayısı artırılmalıdır. Çıraklık eğitimi yeniden yapılandırılmalı, küçük sanayi işletmelerinin ihtiyacına uygun meslek eğitimi verilmeli, eğitimlerde çocukların sağlık ve sosyal güvenlik haklarına yer verilmelidir.

-Eğitim hizmetleri nicelik ve nitelik olarak ailelerin beklentilerine uygun olmalı, çağdaş bir eğitim sistemiyle çocuklar geleceğe hazırlanmalıdır.

-Yerel yönetimler, yerel kurum ve kuruluşlar dünyadaki gelişmiş modellerden de yararlanarak çalışan çocukların sorunlarıyla ilgilenmeli, yeni projeler geliştirmeli, sokaklarda yaşayan, çalışan çocuklara hizmet götürmelidir.

-Daha çok sayıda kadının çalışma hayatına katılması yönünde istihdam politikaları uygulanmalıdır. Kadınların çalışma hayatına atılmalarının, çocuk işgücünün ortadan kaldırılması yönündeki mücadeleye katkıda bulunulacağı düşünülmektedir.

TÜRK-İŞ, bu görüş ve öneriler çerçevesinde, 1993 yılından bu yana çalışmalarını yoğunlaştırmakta, çalışan çocukların çalışma koşullarını iyileştirmek, çocukları eğitime yönlendirmek, çocuk işçiliğini sona erdirmek için çaba göstermektedir.

TÜRK-İŞ'in çocuk işçiliğine karşı verilen mücadeleye katkısı özetle şunlar olmuştur:

-Türkiye'nin 9 kentinde çeşitli etkinlikler yapılmış, yüzlerce çocuğun yaşama ve çalışma koşulları tespit edilmiştir.

-Elde edilen sonuçlar, sendikalara, işçilere, işverenlere, ailelere, konuyla ilgili kişi ve kuruluşlara ulaştırılmış, toplantılarda tartışılmıştır.

-TÜRK-İŞ, çocuk işçiliği konusunu, sendikaların da katkılarıyla ulusal gündeme getirmiştir.

-TÜRK-İŞ, yaptığı araştırmalarla, gerçekleştirdiği ulusal sempozyumlar ve seminerlerle, yayımladığı bültenlerle, kitaplarla, hazırladığı afiş ve broşürlerle çocuk işçiliğine karşı verdiği mücadeleyi belgelemiş ve ülke düzeyinde yaygınlaştırmıştır.

-TÜRK-İŞ, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün yanı sıra UNICEF ile de işbirliği yaparak, üyelerini Çocuk Hakları Sözleşmesi konusunda bilgilendirmeye başlamış, Türkiye'nin çocuk hakları konusunda vermiş olduğu taahhütlerin yerine getirilmesi ve Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin uygulanmasında bir işçi kuruluşu olarak aktif bir rol oynamaya başlamıştır.

-TÜRK-İŞ, ilgili kurum ve kuruluşlar, gönüllü kuruluşlar ve siyasal partilerle işbirliğini

geliştirerek “Çocuk İşçiliği Koalisyonu”nun oluşturulmasına katkıda bulunmuştur.

-TÜRK-İŞ'in temel başarılarından biri de, çalışan çocukların korunmasında, Ulusal ve Bölgesel Eylem Komitelerini kurması, sendikal bir model ve buna uygun gelişim planlarının Türkiye'nin sosyo-kültürel koşullarını temel alarak oluşturması, ilgili tarafları harekete geçirebilmesidir.

-TÜRK-İŞ, “Çocuk İşçiliğine Karşı Küresel Yürüyüş”e destek vermiş, HAK-İŞ, DİSK, KESK ve TESK ile birlikte, 27 Nisan-4 Mayıs 1998 günlerinde, Türkiye genelinde, yürüyüşler, ziyaretler, kampanyalar vb. etkinlikler gerçekleştirmiştir.

TÜRK-İŞ, yeni dönem projesi olan “Çok Yönlü Eylem Programı” ile çalışmalarını sürdürürken, mücadelenin boyutlarını genişletmeyi, çalışmalarını şu alanlarda yoğunlaştırmayı planlamaktadır:

-Çocuk haklarıyla ilgili maddelerin, sendikaların yaptıkları toplu iş sözleşmelerine alınmasını teşvik etmek,

TÜRK-İŞ

Bilgi Merkezi

-Tehlikeli ve riskli koşullarda çalışan çocukların kurtarılması, rehabilitasyonu, eğitim ve mesleki eğitime yönlendirilmelerinde çocuklara ve ailelere doğrudan destek veren çalışmalara katkıda bulunmak,

-Korunmaya muhtaç çocukların ve çalışan çocukların çeşitli ihtiyaçlarının karşılanması için, sağlık, sosyal ve güvenlik merkezlerinin açılmasını talep etmek, girişimlerde bulunmak,

-Uluslararası standart ve ilkelere uygun yasal düzenlemelerin yapılmasını talep etmek, onaylanan sözleşmelerin iç mevzuata yansıtılmasını sağlamak, bunun takipçisi olmak,

-Uluslararası kuruluşlarla ilişkiye geçerek, çocuk işçiliği konusunda uluslararası belgeleri, denetim mekanizmalarını kullanmak,

-Yoksulluğun önlenip, refah düzeyinin artırılması için geniş halk kesimleri lehine sosyo-ekonomik politikaların hayata geçirilmesini sağlamaktır.

TÜRK-İŞ EĞİTİM YAYINLARI DİZİSİ

Yayın No. 1	Sendikacılık Tarihi	Yıldırım Koç
Yayın No. 2	Tüketici Hakları	Sinan Vargı
Yayın No. 3	Asgari Ücret	Enis Bağdadioğlu
Yayın No. 4	İş Kanunu ve Temel Haklarımız
Av. Hüseyin Ekmekçioğlu - Av. Ferhan Tuncer	
Yayın No. 5	Uluslararası Sendikal Örgütlenmeler
Hakan Sükün	
Yayın No. 6	Çalışan Çocukların Korunması ve
TÜRK-İŞ'in Faaliyetleri	Özcan Karabulut
Yayın No. 7	Özelleştirme	Prof. Dr. Oğuz Oyan

TÜRK-İŞ Bilgi Merkezi

331.31 KAR 1998

DEMİRCİOĞLU MATBAACILIK

Telefon : (0.312) 433 3638

Telefax : (0.312) 434 1471

Yenişehir - Ankara